

Patrycja MIKULSKA

ZACIERANIE GRANIC
XVII Międzynarodowe Spotkania Teatrów Tańca
Lublin, 6-11 XI 2013

MIEJSCE

W tegorocznej, siedemnastej już edycji lubelskich Spotkań Teatrów Tańca szczególną rolę odegrało miejsce – odrestaurowany budynek Centrum Kultury, do którego gospodarz festiwalu, Lubelski Teatr Tańca, powrócił tej jesieni po kilku latach spędzonych w tymczasowych siedzibach. Przestrzeń Centrum, ubiegłej jesieni otwartego po renowacji, nie tylko gościła uczestników festiwalu, nie tylko stworzyła dobre warunki do działań artystycznych i do ich odbioru, lecz także stanowiła inspirację dla twórców oraz dostarczała zaskakującego niekiedy komentarza do ich kreacji.

Centrum Kultury mieści się w osiemnastowiecznym budynku, który niegdyś był klasztorem. Renowacja odsłoniła urodę starej architektury – a także inskrypcje na murach wskazujące na jej dawne przeznaczenie – stwarzając jednocześnie nowoczesną przestrzeń, w której łatwo jest przebywać i do której chce się powracać. Stanowiła ona natchnienie szczególnie dla autorów jednego z punktów programu festiwalu: cyklu pięciu akcji performatywnych, które opatrzone wspólnym tytułem „...And We Will Have Danced Together”, realizowanych w różnych pomieszczeniach Centrum, na jego korytarzach, w windzie, w centralnym wirydarzu i na placu sąsia-

dującym z budynkiem¹. Można by powiedzieć, że ta stara-nowa przestrzeń dodatkowo unaoczniała sens jednego z głównych tematów festiwalu, tematu spotkania tradycji i nowoczesności. Sprzyjała również zacieraniu się – i tak podczas tej imprezy lekko tylko zaznaczonej – granicy między widzami a artystami, których można było spotkać nie tylko poprzez ich spektakle, wieczorami bowiem wielu z nich dołączało do festiwalowej publiczności. Komentarza do poczynań artystów dostarczały natomiast napisy na ścianach, nabierające zastanawiającego wydźwięku w kontekście festiwalu, jak na przykład cytat z pierwszego listu św. Pawła do Koryntian, który odczytywała publiczność czekająca na spektakl pod Salą Czarną (zachowując pisownię oryginalną): „Zostaliście wykupieni wielką zapłatą. Chwalcie y noście Boga w ciałach waszych” (por. 1 Kor 6, 20).

¹ Należy dodać, że artyści wyprowadzili jedną z akcji dalej w przestrzeń publiczną Lublina, na nieodległe od Centrum Kultury ulice. Interesującą recenzję z tych działań napisała Marta Sereżyńska (...*And We Will Have Danced Together – o akcjach performatywnych podczas XVII Międzynarodowych Spotkań Teatrów Tańca w Lublinie*, <http://www.taniecpolska.pl/krytyka/199>). Tekstowi towarzyszą liczne fotografie, dobrze oddające również klimat festiwalu.

POCZĄTEK

Festiwal rozpoczął się w pewnym sensie nietypowo: pierwszego dnia publiczność nie obejrzała bowiem efektownego spektaklu, lecz mogła uczestniczyć w wykładzie performatywnym Iwony Olszowskiej (z udziałem tancerzy Eksperymentalnego Studia Tańca, Hurtowni Ruchu i Pracowni Fizycznej) zatytułowanym *Falling after Paxton* [„Upadanie po Paxtonie”]. Artystka wyjaśniała w nim i pokazywała technikę improwizacji tańca, zwanej kontakt improwizacją, zainicjowaną na początku lat siedemdziesiątych dwudziestego wieku przez Steve’a Paxtona. Wykład uzupełniła projekcja filmów, których wspólnym bohaterem były ten właśnie artysta i jego praktyka, a także teoria kontakt improwizacji: *Upadek po Newtonie i Wariacje Goldbergo*. W tym ostatnim zarejestrowano improwizowany taniec do dwóch nagrań utworu Jana Sebastiana Bacha dokonanych przez Glenna Goulda; Paxton za pomocą ruchu starał się oddać różnicę między dwoma wykonaniami.

Temat improwizacji podjęto również w drugim dniu Spotkań, który rozpoczął się prezentacją antologii tekstów *Przyjdźcie, pokażemy Wam, co robimy. O improwizacji tańca*² przez redaktorki tomu Katriżynę Słobodę i Sonię Nieśpiałowską-Owczarek. Książka ta, godna osobnego omówienia, łączy wypowiedzi twórców tańca improwizowanego oraz teksty w wysokim stopniu abstrakcyjne, w tym również filozoficzne, i może zainteresować nie tylko osoby zajmujące się praktycznie bądź teoretycznie tańcem, ale również wszystkich, którzy prowadzą namysł nad doświadcze-

niem cielesności. Należy dodać, że antologia zawiera przekłady tekstów w języku polskim dotąd nieogłoszonych (z jednym bodaj wyjątkiem) oraz artykuły napisane specjalnie do tej publikacji.

Wieczorem drugiego dnia festiwalu pokazano również spektakl *Soul Project* wyreżyserowany przez Davida Zembrano i wykonany przez tancerzy Eksperymentalnego Studia Tańca, Hurtowni Ruchu i Pracowni Fizycznej. Składał się on z serii solowych improwizacji, których kolejność i rozmieszczenie w przestrzeni również zostały zaimprovizowane. Publiczność oglądała występ artystów z bardzo bliska, siedząc na podłodze wokół przeznaczonego dla tancerzy miejsca. Widowisko to dopełniało cykl prezentacji dotyczących improwizacji tańca, skłaniając do refleksji również nad trudnościami związanymi z tą formą wyrazu artystycznego. Zdawało się bowiem, że tancerze chwilami nadmiernie ulegali pokusie przypodobania się publiczności.

Takie rozpoczęcie Spotkań, niezbyt głośne i naznaczone refleksją, podkreślało jego edukacyjny i niejako roboczy aspekt. Trzeciego dnia bowiem w programie pojawiły się warsztaty tańca nowoczesnego prowadzone przez zaproszonych na festiwal artystów.

Charakterystyczna dla Spotkań była również nieustająca dyskusja, przybierająca sformalizowaną postać w zamykających każdy dzień festiwalu nocnych rozmowach z artystami, które interesująco prowadziła krytyczka Anna Królicza, a także w festiwalowej gazetce „Piąta Ściana” (teksty w niej zamieszczane ukazywały się również na stronie internetowej³); omówienia kolejnych festiwalowych dni można było też znaleźć w prasie lokalnej (w „Kurierze Lubelskim” publikowano codziennie re-

² Zob. *Przyjdźcie, pokażemy Wam, co robimy. O improwizacji tańca*, red. K. Słoboda, S. Nieśpiałowska-Owczarek, Muzeum Sztuki w Łodzi–Instytut Muzyki i Tańca, Łódź 2013. Książka ukazała się w związku z wystawą o tym samym tytule w Muzeum Sztuki w Łodzi.

³ Zob. <http://www.dancefestival.lublin.pl/index.php?page=prasa>.

cenzie Andrzeja Z. Kowalczyka⁴). Spotkaniami interesowały się również rozgłośnie radiowe i telewizyjne.

SPEKTAKLE I ROZMOWY

Festiwal został zatem opisany „na go-
rąco”, dlatego też omawiając spektakle,
w pewnym stopniu odchodzę do chronolo-
gicznego porządku ich prezentacji i przed-
stawiam je raczej w kolejności wyznaczo-
nej intensywności wrażenia (pozytywnego
bądź negatywnego), jakie pozostawiły.

W tym subiektywnym rankingu prze-
prowadzonym spontanicznie w pamięci
pierwsze miejsce zajął spektakl Klauza
Obermeiera *Apparition*, będący swoistym
pas de trois na kobietę mężczyznę i interak-
tywny system komputerowy. Było to nie-
zwykle efektowne wizualnie i dźwiękowo
widowisko, w którym ruch tancerzy-choreo-
grafów (Desirée Kongerød i Roba Tan-
niona) wywoływał „reakcję” elektronicz-
nego obrazu. Jednak nie komputerowo
generowane efekty ani znakomity skądinąd
taniec, ani też harmonia spektaklu,
w którym ruch ciała, wizualizacje i muzy-
ka tworzyły organiczną całość, sprawiły,
że zostawił on trwały i pozytywny ślad
w pamięci, lecz fakt, że był zaskakująco
wzruszający – chciałoby się powiedzieć –
wbrew wykorzystaniu nowych technologii,
pomimo tego, że jednym z tancerzy było
zaawansowane oprogramowanie. Okazało
się, że ów elektroniczny, niełatwy zapewne
partner, nie odbiera człowieczeństwa
żywym, czującym artystom, lecz niekiedy
przez kontrast je uwydatnia, podkreślając
piękno ludzkiego ciała i ekspresyjność
ruchu. Podczas nocnego spotkania z pu-
blicznością twórcy spektaklu deklarowali,

że nie opowiadali w nim żadnej historii,
a ich zamysłem było niejako wprawienie
w ruch systemu komputerowego, stworze-
nie takiej choreografii, która powodowała-
by interesujące „zachowania” elektroniki.
Deklaracje te wywoływały niedowierzenie
wielu widzów, którzy dostrzegli w przed-
stawieniu impresję na określony temat
czy wręcz opowieść. Tancerze wyjaśniali,
że chociaż ich dzieło nie ma przekazywać
ustalonego sensu, nieuchronne – bo zwią-
zane z ludzką naturą, jest jednak nadawanie
mu jako całości, czy też jego elementom,
różnych sensów przez odbiorców oraz
emocjonalne odczytywanie dzieła. Dlate-
go też Klaus Obermeier, który wydawał się
usatysfakcjonowany odzewem publiczno-
ści, nie zgodził się z sugestią, że zamiast
ludzi na scenie mogłyby się znaleźć do-
wolne poruszające się przedmioty. Twier-
dził, że dzięki obecności żywych ludzkich
ciał, ciał konkretnych osób o określonym
wyglądzie, w określonym wieku, o takich
a nie innych możliwościach ruchowych,
jego spektakl, o niczym nie opowiadając,
staje się przestrzenią, którą widzowie mogą
wypełniać własnymi opowieściami, i bro-
nił takiej właśnie koncepcji sztuki, w której
odbiorcy stają się współtwórcami.

Drugim spektaklem, w którym wyko-
rzystano osiągnięcia współczesnej techno-
logii, było widowisko *re-mapping the body*
Marca Cantalupo i Katarzyny Gdaniec oraz
ich Companie Linga. Zamierzeniem arty-
stów było – jak wyjaśniał Cantalupo – usły-
szenie ruchu, uczynienie tego, co widzialne,
dostępnym dla zmysłu słuchu. W tym celu
ciała tancerzy zostały „zmodyfikowane”
przez zaopatrzenie ich w czujniki mierzą-
ce fizyczne parametry ruchu, a uzyskiwa-
ne podczas tańca wyniki pomiarów były
komputerowo przekształcane w dźwięk.
Spektakl ten, mniej efektowny niż *Appa-
rition*, lecz równie interesująco pomyślany
i świetnie wykonany, skłaniał do refleksji
nad właściwym sensem dokonanego w nim
eksperymentu: występujący w nim „techno-

⁴ Zob. <http://www.kurierlubelski.pl/wyszukiwanie/Spotkania+teatr%C3%B3w+ta%C5%84ca,s.html>.

logiczny” partner stanowił przeciwieństwo zadanie, które człowiek sam sobie postawił, a badanie granic technologii okazywało się badaniem przez człowieka jego własnych granic.

W inny sposób zestawiono tradycję i nowoczesność w entuzjastycznie przyjętym przez publiczność spektaklu *Daphnis é Chloé*. W porównaniu z dziełami Obermaiera oraz duetu Cantalupo-Gdaniec przedstawienie było proste – widzowie zostali skonfrontowani z trójgim tancerzy (świetni Francesca Ziviani, Nicolas Diquet i Sébastien Ledig) i muzyką – stanowiło swobodną interpretację antycznego tematu oraz muzyki Maurice’a Ravela. Twórca baletu i niegdyś jeden z wykonawców, Jean Claude Gallotta, opracował na nowo, z młodymi tancerzami, swoją choreografię z roku 1982. Uzyskał w ten sposób nowoczesną i zarazem uniwersalną opowieść o miłości i rywalizacji, opowieść ujmującą przewrotnym poczuciem humoru.

Z najgorętszym przyjęciem spotkał się jednak spektakl *Joseph* Alessandro Sciarroniego, artysty związanego z europejską siecią Aerowaves, wspierającą młodych tancerzy i performerów⁵. We mnie jednak przedstawienie to wzbudziło sprzeciw. Kulminacyjnym punktem owego pomysłu było łączenie się na żywo poprzez portal Chatroulette z losowo wybranymi użytkownikami tej strony. Rażąca wydawała mi się nierówność między zgromadzoną w Centrum Kultury widownią a internautami, którzy nie wiedzieli, w czym uczestniczą. Należy powiedzieć, że artysta nie narażał ich na przykre przeżycia; być może znaczący jest również fakt, że korzystające z Chatroulette osoby akceptują związane z tym ryzyko oraz że na pewne ryzyko godzi się również publiczność. Mimo to wesołość, jaką wywoływało wśród widzów zaskoczenie internautów, budziła zakło-

potanie. W programie Spotkań przypisano zamysłowi Sciarroniego głębię: „Twórca spektaklu przybiera imię tego, który zgadza się zostać ojcem człowieka noszącego w sobie Boskość: nie możemy wiedzieć, kim jest Joseph ani gdzie on jest. Nie wiemy, czy jest on mężczyzną na scenie, czy tym, którego nieznanie oczy przypadkowo stanowią część systemu reprezentacji”⁶. Trudno jest odnieść te słowa do widowni włoskiego artysty, które wydało mi się raczej swoistą demaskacją, stworzeniem sytuacji, w której publiczność zbiorowo doświadczyła uczestnictwa w cywilizacji naznaczonej voyeryzmem. Gdyby chcieć przywoływać skojarzenia filozoficzne, to *Joseph* przywołał na myśl Sartre’owski opis uprzedmiotawiającego spojrzenia.

Spektakl *I will try* innego artysty związanego z siecią Aerowaves, Alexandra Andriyashkina, miał charakter interaktywny. Andriyashkin starał się zatrzeć granicę między sceną a widownią i kształtować swój spektakl zależnie od reakcji odbiorców. Tamtego festiwalowego wieczoru ten „ryzykowny eksperyment”⁷ okazał się nie w pełni udany. Część publiczności zdawała się nie dowierzać artyście i odbierać jego zabiegi nie jako zaproszenie do współtworzenia, lecz jako działania nieszczerze, niemal manipulację.

Kolejnym twórcą związanym z Aerowaves był Clément Layes, który zaprezentował (wspólnie z Felixem Marchandem) spektakl *Der grüne Stuhl*. Wypełniła go zabawa z przedmiotem, tytułowym zielonym krzesłem – czy raczej wieloma krzesłami, z których artyści budowali na scenie pomysłowe konstrukcje. Przedstawienie to, chociaż oglądało się je z przyjemnością, prowokowało do pytań o granice teatru tańca. Podobnie jak w przypadku

⁶ Program 17. Międzynarodowych Spotkań Teatrów Tańca, Lublin 6-11 XI 2013, s. 11.

⁷ Tamże, s. 10.

⁵ Zob. <http://www.aerowaves.org/>.

występu Sciarronego, w programie sugerowano wysoką wykładnię *Zielonego krzesła*, interpretując spektakl jako kwestionującą obiektywny i ustalony sens rzeczy dyskusję z Platonem. Tymczasem według zasłyszanej wśród publiczności interpretacji spektakl ten stanowił ironiczny komentarz na temat kondycji sztuki współczesnej.

Niektóre prezentowane podczas festiwalu spektakle rozczarowywały być może z powodu wiązanych z nimi dużych oczekiwań. Tak stało się w przypadku *Święta wiosny* Igora Strawińskiego z choreografią Angelina Preljocaja, którą przedstawił Kielecki Teatr Tańca. Być może w odbiorze tego baletu przeszkadzały nieco warunki, w jakich został on pokazany: zbyt ograniczona przestrzeń sali Akademickiego Centrum Kultury „Chatka Żaka” czy dźwięk sugerujący, że głośniki nie są w stanie „unieść” nagrania *Święta...* pod batutą Pierre’a Bouleza. Spektakl ten, nota bene dobrze zatańczony, wart był jednak obejrzenia choćby jako materiał do refleksji porównawczej, do której okazję stwarzało obchodzone w roku 2013 stulecie premiery *Święta wiosny* (na przykład Polski Balet Narodowy uczcił ten jubileusz prezentacją utworu Strawińskiego w trzech choreografiach: Waclawa Niżyńskiego, Emanuela Gata i Maurice’a Bédarta).

Niedosyt pozostawił również znany spektakl *Black & White* Baletu Teatru Wielkiego w Poznaniu. Podczas lubelskich spotkań pokazano dwie z trzech jego części: *Kilka krótkich sekwencji* w choreografii Jacka Przybyłowicza do muzyki Marina Marais (wykorzystano nagranie Jordiego Savalla) i z projekcjami Katarzyny Kozyry oraz *Motyle* w choreografii Ramiego Be’era. Ten ostatni balet, wdzięczny drobiazg, nie pozostawał na długo w pamięci. W dużo bardziej interesujących *Sekwencjach*, w których ruch i kostiumy zostały poddane barokowej stylizacji, zdawało się brakować energii i siły przekonywania. Być

może sytuację mogłoby zmienić wykonanie muzyki na żywo, obecność na scenie gambisty, który byłby partnerem tancerzy.

W ostatnim dniu lubelskiego festiwalu pokazano dyplomowy spektakl absolwentów Wydziału Teatru Tańca w Bytomiu Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej im. Ludwika Solskiego w Krakowie, w choreografii i reżyserii Jacka Łumińskiego. Widowisko zatytułowane *Kocham tylko i wyłącznie całym sercem nie-rozłącznie Magdalenę* zostało skonstruowane wokół tematu poszukiwania sensu życia przez współczesnych młodych ludzi, a pierwsze dźwięki muzyki: kantaty Jana Sebastiana Bacha *Ich habe genug* w interpretacji Andresa Scholla, zestawionej później z ostrymi, współczesnymi brzmieniami, zapowiadały interesującą całość. Spektaklowi zabrakło jednak spójności i przejrzystej formy, którą poświęcono na rzecz wielości wątków i pokazaniu możliwości fizycznych i technicznych tancerzy.

W ostatnim dniu festiwalu widzowie mogli niejako powrócić do tematu, od którego Spotkania rozpoczęto: do tematu improwizacji tańca. Ostatnie dwa spektakle zainspirowane zostały twórczością pionierek improwizacji: spektakl *Ciało Oko* Marty Ziółek przywoływał postać Carolee Schneeman, a w performansie *Unisono – re/mix Anna Halprin* Aleksandra Borys i Maria Zimpel wykorzystwały metodę pracy Anny Halprin. Ten ostatni wieczór nie należał do najbardziej udanych. O ile *Ciało Oko* było przedstawieniem atrakcyjnym wizualnie i poruszającym emocjonalnie (choć nie zawsze były to pozytywne emocje), a także miał pewien walor informacyjny (jego częścią był film na temat działalności Schneeman), to występ Borys i Zimpel okazał się trudny w odbiorze. Można by zadedykować artystkom wypowiedź Simone Forti, uczennicy Anny Halprin, zamieszczoną w antologii *Przyjdźcie, pokażemy Wam, co robimy*: „Muszę pytać siebie: Co się

wyłania? Czy to jest świeże? Czy to do-
kądś zmierza? Czy publiczność ma do tego
dostęp?”⁸.

*

Siedemnaste Międzynarodowe Spot-
kania Teatrów tańca okazały się bardzo uda-
nym wydarzeniem kulturalnym, w którym
umiejętnie połączono wątek artystyczny
i edukacyjny, a także refleksję i rozmowę
o tańcu. Tegoroczny festiwal, którego pro-
gram skonstruowany został wokół tematów
improvizacji, spotkania tradycji i nowo-
czesności, człowieczeństwa i technologii,
a także granicy między artystą a odbiorcą,
mógł być źródłem inspiracji nie tylko dla
twórców tańca, którzy stanowili znaczą-
cą część publiczności, lecz także dla wszyst-
kich zainteresowanych namysłem nad sen-
sem i granicami człowieczeństwa.

Chociaż omawiałam poszczególne wy-
darzenia festiwalu, zapamiętałam go jako
całość, która mimo że przemyślana przez
organizatorów, zaprogramowana, pozosta-
ła jednak otwarta na to, czego zaprogramo-
wać się nie da, a publiczność faktycznie ją
współtworzyła – jakby Spotkania same były
złożoną akcją performatywną. Być może
zresztą każde wydarzenie – jako z natury
rzeczy przemijające i niepowtarzalne – uda-
łoby się zmieścić w kategorii performansu:
„Performans żyje tylko w teraźniejszości.
Nie może być zachowany, nagrany czy
w inny sposób uczestniczyć w cyrkulacji re-
prezentacji reprezentacji: wkraczając w nią,
staje się bowiem czymś innym niż perfor-
mans”⁹. Przez to sprawozdanie przyłączam
się zatem do tych, które opisując Spotkania,
tworząc ich reprezentacje, z jednej strony
pomagali je utrwalić, zatrzymać wbrew
upływowi czasu, z drugiej jednak, czyniąc
to, naruszali samą jego istotę.

⁸ S. F o r t i, *Ożywione tańczenie. Prakty-
ka improvizacji tańca*, w: *Przyjdźcie, pokażemy
Wam, co robimy*, s. 106.

⁹ P. P h e l a n, *Ontologia performansu.
Reprezentacja bez reprodukcji*, tłum. A. Kowal-
czyk, w: *Przyjdźcie, pokażemy Wam, co robimy*,
s. 267.